

TUMENYE PARUWASI YA KINUNU, CENTRALE YA REMERA

Paruwasi y'Umutima mutagatifu wa Yezu KINUNU ni imwe muri Paruwasi 23 zigize Diyosezi ya Nyundo. Ibarizwa muri Doyenné ya Biruyi. Iherereye mu Burengerazuba bw'u Rwanda mu Karere ka Rutsiro, ikaba yarashinzwe mu mwaka w'1968; ihana imbibi na Paruwasi ya Biruyi, Quasi-Paruwasi ya Kavumu, Paruwasi za Murunda, Crête Congo-Nil, Mushubati n'Ikiyaga cya Kivu.

Paruwasi ya Kinunu igizwe na Santarali eshatu, -Remera, Syiki na Murama-, inama z'imirenge cumi n'eshanu (15) n'imiryango-remezo mirongo itandatu (60). Ituwe n'abaturage 35.159 barimo abakristu gatolika 13.361 ni ukuvuga 38,00 % by'abantu baturaye Paruwasi yose¹. Kuva ishingwa kugeza mu mwaka wa 2004, Paruwasi ya Kinunu yari ku buso bwa Santarali ya Remera gusa. Nyuma yaje kongerwaho Syiki yavuye kuri Paruwasi ya Murunda na Murama ya Crête Congo-Nil.

Muri aka kanya, tugiye kuvuga ku mateka ya Santarali ya Remera, tureba Mathias BITI wayishinze uwo ariwe, Padiri Georges LOVENS wayishimangiye, imirimo yo kubaka Kiliziya ya Paruwasi n'ibindi bikorwa binyuranye.

1. AMATEKA YA SANTARALI YA REMERA

Misiyoni ya Murunda yashinzwe mu mwaka w'1909. Ahagana mu mwaka w'1927, igihe Akanage kayoborwaga na Chef Ndukebuka abapadiri bo kuri Misiyoni ya Murunda bayobowe na Père GALLICAN bageze i Kinunu bumva ko mu mpinga y'agasozi ka Remera ariho hakorerwa imihango ya gipagani yo kuvuma no kuvumura. Kera rero, abari bashinzwe gukora iyo mihango bitwaga «ABAHORYO». Bari bemewe ndetse bavugirizwa ingoma nk'abami. Uwari ushinze iyo mihango ndetse anayikorera mu mpinga y'agasozi ka Remera yitwaga MUHUMUZA wo mu muryango w'«Abahanga». Yari afite umugore witwaga NYIRABASARE n'umuja MAPFURUKA ari nawe dukeshya amwe muri aya mateka. Bari batuye i MUYANGE ahubatse «Collège INDASHYIKIRWA».

Abapadiri bageze kwa MUHUMUZA yabemereye kujya kureba iyo mpinga ya Remera bifuzaga kugeraho. Nyamara muri icyo gihe, uretse abari bashinzwe gukora iyo mihango ya gipagani, nta wundi muntu watinyukaga kugera muri iyo mpinga ngo atahafatirwa n'ibizimu ; «*Urukajya i Remera*» cyari igitutsi.

Abapadiri bageze muri iyo mpinga barayikunda ndetse nk'uko babyifuzaga MUHUMUZA arayibagurisha. Baguze isambu ihwanye na Hegitari imwe (1ha) ku itariki ya 16 Mutarama 1927 bayitangaho amafaranga ijana na mirongo itanu (150Fr). Muhumuza uwo, yizeraga ko abazimu bazabuza abo bapadiri kugira icyo bayikorera. Nyamara, siko byagenze, kugira ngo ibya kera bisimburwe n'ibishya, abo bapadiri biyemeje kugira Remera impinga yo gusengeramo Imana nzima ndetse basiga bahashinze umusaraba.

Bidatinze, mu mwaka w'1928, abapadiri bohereje i Remera umwarimu wo kuhigishiriza iyobokamana. Uwo mwarimu yitwaga Mathias BITI maze Santarali ya Remera ivuka ityo. Uyu Mathias BITI ataragera i Remera, abantu b'aho ntibari bakamenye Imana y'ukuri twahishuriwe na Yezu Kristu. Mathias niwe wabamenyesheje Inkuru Nziza y'umukiro wa Kristu maze ku itariki ya 13 Nzeli 1930 Remera yibaruka

¹ Reba Statistiques annuelles du Diocèse de Nyundo 2012, p.2.

abakristu ba mbere aribo Ladislav SEFURA² na Karoli GAKWANDI bahawe isakaramentu rya Batisimu kuri uwo muni.

Mu mwaka w'1951, Santarali ya Remera yari imaze kugira inama 4, buri nama ifite abayobozi bane bahagarariye ibyiciro binyuranye by'abakristu: gabo, gore, sore, kobwa, bese bahuzwa n'uhagarariye abagabo, byagera muri santarali, bese bagahuzwa na Mathias BITI. Muri buri nama habagamo umukateshiste ushinzwe abigishwa. Mu w'1965, hashyizwemo komite ya santarali ya Remera iyobowe na Mathias BITI, umwanditsi ari umuhungu we Simoni HABIYAMBERE n'abajyanama bane aribo Antoine RUTENGA, J.Népo KAREKEZI, Stanislas GAHIGIRO na Paul SEBERA wari uhagarariye abarimu.

Mu mwaka w'1968 nibwo Paruwasi ya Kinunu yavutse igizwe na santarali ya Remera, icyicaro cyayo kiba kuri ka gasozi ka Remera. Kugira ngo Remera igere ku rwego rwa Paruwasi hari uwabiharaniye. Uwo ni Mathias BITI twakwita "*Ruhutabigwi*". Reka rero turebere hamwe amateka y'ubuzima bwa Mathias BITI ariwe washyize umuganda wa mbere kuri Remera.

2. MATHIAS BITI NI MUNTU KI?

Nk'uko tubisoma muri «Liber Baptizatorum», Igitabo cya «fondation» ya Paruwasi ya Kinunu, Mathias BITI yavukiye ahitwa i Gatoki ka Murunda mu mwaka w'1905. Se yitwaga BIHIRE nyina akitwa NTIRUGULIRWA. Yabatirijwe muri Misiyoni ya Murunda ku itariki ya 2 Nyakanga 1921 (n°593 Murunda, n°1 Kinunu) abatizwa na Padiiri Balthazar GAFUKU.

Mu mwaka w'1928, Mathias BITI yaje kwigisha i Remera ari umufundi uzi kubakisha amatafari n'amategura. Ni we watangiye kubumba no gutwika amatafari n'amategura. Yari ashinzwe mbere na mbere kwigisha iyobokamana. Ni we wabikaga ibikoresho bya Missa by'abapadiri bazaga gusura santarali; yubakishije amazu y'abapadiri, ni we wacungaga umusaruro w'ibyo abigishwa bahingaga akanabigemura kuri Misiyoni. Yashinze inama za santarali anashyiraho abakuru bazo baziyobora. Ni we wagenaga abakateshiste agatanga raporo ya byose kuri Misiyoni.

Mathias BITI yari umulejjiyo ukunda isengesho kandi abalejjiyo basengeraga mu rugo iwe. Yari umwarimu mukuru wa santarali. Yaje gusimburwa na Venanti NTAGANDA ariko we akomeza imirimo yo kubaka ndetse aba n'umugishwanama wa santarali na Paruwasi.

Mu w'1975, Padiiri Georges LOVENS witaga Mathias BITI umubyeyi we, mu rwego rwo kumushimira, yamwambitse umusaraba munini amuha n'inkoni itatse amasaro.

Ku itariki ya 21 Nyakanga 1985, umugore wa Mathias BITI witwaga Budensiyana ICYITEGETSE bari barasezeranye ku ya 27 Ukuboza 1945, yitabye Imana. Bidatinze, ku ya 21 Ugushyirahamwe 1985, Mathias BITI nawe yitahira ku wamuremye. Imana ibahe iruhuko ridashira.

² Ladislav SEFURA ni se wa Padiiri François RWIGENZA, Umupadiri wa mbere uvuka muri Paruwasi ya KINUNU.

Kugira ngo Paruwasi ya Kinunu ibone izuba, hari uwayirwaniye ishyaka. Ntituzibagirwa na gato intore ya Nyagasani yemeye kwitanga ijoro n'umunsi kubera Kinunu. Uwo ni Padiri Georges LOVENS.

3. TUMENYE PADIRI GEORGES LOVENS

Georges LOVENS yavukiye ahitwa Argenteau (Lig-Bel) ku itariki ya 11 Nyakanga 1921. Ababyeyi be ni Charles-Antoine LOVENS (1873-1923) na Marguerite de Burlet. Mu mwaka w'1979 yari amaze imyaka makumyabiri (20) akora ubutumwa mu Rwanda. Yari umupadiri wo mu muryango w'Abihayimana bitwaga «Samistes». Aba «Samistes», Société des Auxiliaires des Missions (SAM), bashinzwe n'uwitwa Vincent LEBBE (1877-1940). Padiri Lovens yari yarahawe ubutumwa muri Diyosezi ya Nyundo.

Ahagana mu mwaka w'1968, Padiri Lovens yari muri Paruwasi ya Murunda. Ni muri uwo mwaka w'1968 yaje gusura Santarali ya Remera, ahageze arahakunda ndetse arahigumira! Mu mwaka w'1969, Nyiricyubahiro Musenyeri Aloys BIGIRUMWAMI, wari Umushumba wa Diyosezi ya Nyundo yashinze Paruwasi ya Kinunu.

Kuva ubwo, Padiri Lovens ashingwa paruwasi ya Kinunu wenyine, arayiyobora, arigisha, aratagatifuza ariko akoresha imirimo ya Paruwasi nko gutundisha amatafari n'amabuye, gusiza ibibanza, kubaka, kwagura imbago ya Paruwasi agura n'abahatuye, kugura uturima hirya no hino mu nama z'imirenge zigize Paruwasi, kongera umubare w'inama z'imirenge ziva kuri enye zigera ku munani. Imirimo yakorerwaga kuri Paruwasi niwe wayikorera, nta mukarani yagiraga niwe wiyandikiraga amafishi, niwe witeguriraga abashaka gushyingirwa n'ibindi n'ibindi byinshi.

Santarali ya Remera itaraba Paruwasi ya Kinunu, abakristu bitabiraga gusengera kuri santarali ndetse no kuri misiyoni ya Murunda. Padiri LOVENS aje, abakristu bamwakiranye ibyishimo byinshi ndetse barushaho kwiyongera. Nyamara imirimo yo gusiza ibibanza no gutunda amabuye itangiye, bamwe muri bo bacika intege, batatanira mu yandi madini, abandi bareka kubarizwa muri Paruwasi ya Kinunu bahungira mu zindi paruwasi. Nyamara rero ibyo ntibyacyiye intege Padiri Lovens, ati: «*bake beza baruta benshi babi*».

Mu kwezi kwa kane 1994, igihe Genocide yakorewe abatutsi yari ikajije umurego mu Rwanda, Padiri Lovens yaburiwe ko ashobora kwicwa n'abashakaga kumenagura amashusho ndetse no gusahura umutungo wa Paruwasi. Yahise rero asubira iwabo mu Bubiligi hutihuti ari naho yaguye ku itariki ya 9 Ugushyingo 2003 i Liège. Imana imuhe iruhuko ridashira!

Muri paruwasi ya Kinunu, dusangamo ibikorwa binyuranye. Byagezweho bite?

4. IMIRIMO YO KUBAKA KILIZIYA YA PARUWASI N'IBINDI BIKORWA BINYURANYE

Kiliziya ya Paruwasi ya Kinunu, imwe ivugisha abantu amagambo menshi kubera ubwiza bwayo no kubera igihe kirekire yamaze yubakwa, iri mu byiza byinshi bitatse Paruwasi ya Kinunu yaragijwe Umutima Mutagatifu wa Yezu. Yatangiyeye kubakwa ryari? Ibindi bikorwa tubona se byo byubatswe ryari?

Ahagana mu mwaka w'1945, Mathias BITI yubakishije inzu y'icumbi rya mbere ry'abapadiri, Chapelle ya mbere abakristu basengeragamo n'amashuri abanza atatu.

Byose yabyubakishaga amatafari ahiye agasakaza amategura. Nyamara, mu w'1951, hubatswe andi mashuri y'ibiti ahomesheje icyondo, asakaje ibirere.

Mu mwaka w'1957, Nyiricyubahiro Musenyeri Aloys BIGIRUMWAMI yageze i Remera, arashyamba, yemera ko hubakwa neza naho hakazaba Misiyoni. Kuva ubwo Padiri Dionizi MUTABAZI, wari ufite ubutumwa muri Misiyoni ya Murunda abyitaho. Mu rwego rwo gusura za santarali, aza kuba i Remera, afatanyaga n'abakristu kubumba no gutwika amatafari bateganyaga kuzubakisha Kiliziya. Ibyo byakorwaga ahitwa mu Nyakabanda.

Ahagana mu myaka y'1957 na 1958, Padiri Dionizi MUTABAZI yatangiye guharurira umuhanda ugana ku kivu ahitwa ku Kaliba aho bateganyaga kuzubakisha Kiliziya n'amashuri yisumbuye mu murima Misiyoni yari yarahawe n'uwitwaga Aloys KAYINAMURA ahagana mu mwaka w'1956. Padiri MUTABAZI yaje kuva i Murunda, bityo ibikorwa byakorwaga i Remera biba bihagaze bityo.

Nyuma y'umwaka w'1969 Paruwasi ya Kinunu imaze gushingwa, Padiri LOVENS afatanyije n'abakristu batunze ya matafari yabumbiye mu Nyakabanda, bayubakisha amashuri y'imyuga y'abakobwa yitwaga "Ecole Familiale" bo bayita "Complémentaire", akaba ari yo yaje kuba CERAI.

Mu mwaka w'1971, mu "*Urugo rw'Umutima Mutagatifu wa Yezu*" hubatswe amashuri abanza, Chapelle nshya n'ibyumba biyikikije.

Mu w'1973, Padiri Lovens yavuguruye inzu y'icumbi ry'abapadiri arigira igorofa, mu "*Rugo rw'Umutima Mutagatifu wa Yezu*" ahubakira icyumba cy'amabuye kiba icumbi ry'abashyitsi.

Mu w'1974, Padiri Lovens yubakiye ishusho rya Bikira Mariya i Bushaka, ku "*Bumwe n'amahoro*"; kuri Paruwasi ahubakira Tribune yasomerwagaho Missa z'ibyumweru n'iminsi mikuru. Iyo tribune yatashywe ku itariki ya 23 Ugushyirye 1974, ku ishusho ho hatahwa mu w'1975.

Nyuma y'umwaka w'1977, Padiri Lovens yatangiye igikorwa cyo gutundisha amabuye yari agenewe kubakira Kiliziya bakayatura kuri ka gasozi ka Remera, batangira kandi gucukura umusingi wa Kiliziya n'ibindi.

Mu mwaka w'1986, Nyiricyubahiro Musenyeri Wenceslas KALIBUSHI, icyo gihe, wari Umushumba wa Diyosezi ya Nyundo, yashyize ibuye ry'ifatizo ahateganywaga kubakira Kiliziya ya Paruwasi. Kuva ubwo, igenda yubakira buhoro buhoro kugeza mu mwaka w'1994, Padiri Lovens asubiye iwabo. Imirimo yo kubakira yaje gusubukurwa nyuma y'umwaka wa 2004, abapadiri bongeye guturira kuri Paruwasi. Twaje kuyitaha mu byishimo ku itariki ya 25 Kamena 2006, turangajwe imbere na Nyiricyubahiro Musenyeri Alexis HABİYAMBERE, Umushumba wa Diyosezi ya Nyundo.

UMWANZURO

Paroisse Kinunu ifite amateka maremare. Kuva mu mwaka w'1928 kugeza mu w'1969, Santarali ya Remera yabarizwaga muri Paruwasi ya Murunda. Mu w'1969 yaje kuba paruwasi ya Kinunu iyoborwa na Padiri Georges wenyine Lovens kugeza mu w'1994.

Mathias BITI ari mu bantu bitanze n'imbaraga zabo zose kugira ngo santarali ya Remera itere imbere. Guhera mu w'1928 kugera yitabye Imana mu w'1985, yaharaniye ko ingoma ya Kristu yogera i Remera. Ni ngombwa rero ko duhora twibuka abo bakurambere bacu, dushimangira umuco mwiza baturaze.

Nubwo twavuze Paruwasi ya Kinunu, twibanze cyane kuri santarali ya Remera kuko kugeza mu mwaka wa 2004 abapadiri bagarutse gutura i Kinunu amateka ya Paruwasi ari amwe n'aya santarali. Mu by'ukuri, Paruwasi ya Kinunu yari ku buso bw'icyari santarali ya Remera.

Nibidukundira, mu bihe biri imbere, tuzabagezaho amateka ya santarali ya SYIKI n'aya MURAMA nayo atari make kuko ahera mu myaka y'1930!

Turashimira abantu bose bagize uruhare mu ikusanywa ry'aya makuru³ kandi tunasaba ababa bafite andi yunganira aya ngaya dufite kubitumenyesha. Dushimiye byimazeyo Mathias BITI ubwe, Donat RUTENGA na Mariya MAPFURUKA batuvuyemo, ariko bakaba baratanze amakuru ku mavu n'amavuko ya Santarali ya Remera. Imana ibahe iruhuko ridashira.

**Abbé Léonidas NGARUKIYINTWARI,
Prêtre diocésain de NYUNDO**

³ Aha turavuga cyane cyane abasaza bo muri Santarali ya Remera badufashije kumenya ibi byose bayobowe na Frodouald GASHUMBA.